

I. R. Galperin

A szleng terminusról*

Az angol lexikográfiában körülbelül a 19. század eleje óta egy új terminus tűnt fel, amelyet a szótárak szerkesztői széles körben kezdtek használni olyan szavak jelzésére, amelyek ilyen vagy olyan okból nem minősültek teljes mértékben az angol irodalmi nyelv szóképzési egységének. Ez a terminus a *szleng*.¹ A szó etimológiája nincs teljesen tisztázva, vitás kérdésnek tűnik. Ez már önmagában meglehetősen jellemző tény. Hiszen, ha valamely jelenség teljesen felismerhető és elhatárolható más rokon jelenségektől, akkor az adott jelenséget kifejező terminus gondolati strukturájának is eléggé nyilvánvalónak kell lennie.

Hogyan látják a szlenget a nyelvtudomány külföldi képviselői, a lexikológia teoretikusai? A szleng legjellemzőbb nyelvelméleti értelmezése a nyelvtudomány pszichológiai irányzatában gyökerezik, és JESPERSEN következő megállapításában tükröződik: A szleng a beszédnek az a formája, amelyet „a közösség által megkövetelt nyelvi közhelyektől való elszakadás vágya inspirál”. „A szleng létrehozásához szükséges alapvető impulzus egy bizonyos intellektuális felsőbbrendűségérzet”. „A szleng az emberiség játékszeretének (love of play) eredménye” (JESPERSEN 1925: 149, 150, 151). Az angol lexikológusok többsége többé-kevésbé osztja JESPERSEN szlengről alkotott nézeteit. Különös sikere van JESPERSEN azon véleményének, mely szerint a szleng természetéből fakadóan szüntelen megújulást kíván.

GREENOUGH és KITTRIDGE ismert munkájukban kifejezően csavargó nyelvként jellemzik a szlenget, amely az irodalmi nyelv környezetében lopja a napot és állandóan arra törekszik, hogy utat törjön magának a legkifinomultabb társaságba (ld. GREENOUGH–KITTRIDGE 1929: 55). Annak, hogy adott esetben nem lehet elkerülni a metaforát, ha meg akarjuk határozni ezt a fogalmat, természetesen az az oka, hogy logikai megállapítások segítségével nem lehet megfelelően kifejezni gondolatainkat, ez pedig, mint ismeretes, gyakran a gondolat homályosságának a következménye. A képekben gazdag nyelv használata a tudományos stílusban lehetővé teszi, hogy a tényeket más oldalról világítsuk meg, és hogy a szerző kifejezze az adott tényekhez való viszonyulását. Ugyanakkor a tudományos stílusban nem lehet képekkel meghatározni a jelenségek lényegét. A

* ГАЛЬПЕРИН, И. Р.: О термине „слэнг”. *Вопросы языкознания*, 1956 № 6, с. 107–114.

¹ A *szleng* terminust használó lexikográfiai munkák között G. ANDREWS szótára (1809) tűnik az elsőnek.

szleng összehasonlítása egy csavargóval nem megvilágítja, hanem elhomályosítja az alapvető gondolatot, a fogalom tartalmát.

PARTRIDGE könyve tűnik a szleng kérdését tárgyaló művek közül a legalapossabbnak (1935). Ugyanakkor még ebben a szakszerű munkában is megelégszik a szerző az elemzett jelenség legáltalánosabb, sematikus meghatározásával. A szleng alatt azt a fajta társalgási nyelvet érti, amely kívül esik a jóváhagyott nyelvi normákon. Ez a meghatározás nem zárja ki azt, hogy szlengnek tekintsük a társalgási nyelv bármely olyan lexikai, morfológiai, szintaktikai és fonetikai sajátosságát, amely nem felel meg az irodalmi nyelvhasználat általánosan elfogadott normáinak, beleértve a beszéd mindenfajta szabálytalanságát is.

Az ismert angol lexikológusok és lexikográfusok, H. W. FOWLER és F. G. FOWLER „The King’s English” [A királyi angol] című, rendkívül reakciós-purista szellemben íródott könyvükben, a következőket mondják a szlengről: „A szlengnek helye van az életben (azaz a társalgásban — I. G.). Időnként előfordulhat, hogy az író miközben szereplői beszélgetéseit tolmácsolja, kénytelen szlengkifejezéseket adni egyik-másik szereplője szájába, azok jellemzésének eszközeként; ... ebben az esetben is ... illendő azonban minél ritkábban élni ezzel a módszerrel. Egy könyv, illetve tanulmány nem párbeszédes szövegében idézőjelben vagy anélkül szlenget használni pedig éppolyan helytelen, mint azt francia szavakkal teletűzdelni. A francia szavak és a szleng szócskák alkalmazása egyformán téves eljárás.” (FOWLER–FOWLER 1930: 57).

A szleng legtárgyilagosabb értelmezését ROBERTSON „The development of modern English” [A modern angol kialakulása] című művében találjuk, bár — mint ez később látható lesz — az ő mérlegelése sem derít fényt a fogalom tartalmára. KREPP professzorral vitatkozva ROBERTSON arra a következtetésre jut, hogy a szleng fogalmához teljesen különböző jelenségeket sorolnak, amelyeknek esetleg semmi közös vonásuk sincs, és hogy a szleng „sajátos” szavakból áll, amelyeket az egyes emberek találtak ki, és amelyek a társadalom nem minden tagja számára érthetőek (ROBERTSON 1945: 468).

A szleng elméleti koncepciójának bizonytalansága jellemző az angol lexikológia néhány szovjet tanulmányára is. SZUDZILOVSKIJ például két csoportra osztja a szlenget: „...**1.** általánosan használt és általánosan ismert szókincsre, amelynek elemei különböző helyekről származnak ugyan, de széles körben használják őket; **2.** és olyan szókészletre, amelyet többé-kevésbé szűk körben használnak, és amelyek a különböző szociális csoportokkal hozhatóak kapcsolatba” (SZUDZILOVSKIJ 1954: 10–1). Az ilyen meghatározás tulajdonképpen megszünteti a szleng problematikáját, olyan módon, hogy a szlenget azonosítja a nyelv szókészletével. SZUDZILOVSKIJ a későbbi fejtegetéseiben összekeveri a szleng, a zsargon, a beszélt szókincs és a prozatorecsije fogalmát.

A szleng meghatározásának elméleti zavarai nem maradhattak nyom nélkül a lexikográfia gyakorlatában sem. Az angol és az amerikai szótárak szleng megha-

tározásának jellege teljes mértékben tükrözi a teoretikus koncepciók eme zavarosságát. Térjünk ki ezen meghatározások némelyikére. A „The Shorter Oxford English Dictionary”-ban például a szleng jelentésének következő meghatározásai találhatók: **1.** „Sajátos szókészlet, amelyet az alacsony származású emberek bármely csoportja használ; alantas és vulgáris nyelv (ma már a tolvajok zsargonjával olvadt össze)”; **2.** „Egy meghatározott osztály vagy korszak zsargonja” (ebben a meghatározásban az a tény érdekes, hogy a szlenget már nem „alacsony származású emberek” nyelvének tekintik, hanem egy tetszőleges osztály zsargonjának); **3.** „Olyan társalgási nyelv, amely a művelt emberek általánosan használt nyelvénél alacsonyabb szintű és új, illetve olyan általánosan ismert szavakat tartalmaz, amelyeket speciális jelentésben használnak” (LITTLE–FOWLER–COULSON 1947: 1911). Tehát az oxfordi szótár szerint, a szleng zsargon is, alantas nyelv is és társalgási nyelv is, ugyanakkor új szavakat és új jelentésben használt régi szavakat is jelent. Teljesen nyilvánvaló, hogy az idézett meghatározások szerzői, mivel nem képesek az adott jelenség lényegét más jelenségektől elhatárolni, kénytelenek elismerni ezen terminus többértelműségét.

Az ANNANDALE összeállította másik ismert angol szótárban a következőképpen definiálják a szlenget: „meghatározott osztály, illetve művelt és műveletlen emberek osztályainak társalgási nyelve, olyan nyelv, amely nem részesül társadalmi közmegebecsülésben, és gyakran tekintik pongyola, helytelen, sőt vulgáris nyelvnek” (ANNANDALE 1910: 637). WEBSTER szótára egészen más nézőpontból határozza meg a szlenget: szlengen olyan szavak használatát érti, amelyeket az írott nyelvi norma nem fogad el, amelyek azonban színessé és élénkké teszik a beszédet (ld. Webster’s 1955: 2359). Ebben a meghatározásban ugyanazt értik szlengen, amit az orosz lexikográfiában prosztorecsijének szokás nevezni; ugyanakkor a prosztorecsije csak emocionálisan színezett szavakra korlátozódik.

E rövid áttekintésből következik, hogy a szleng kérdésével foglalkozó lexikológusok és lexikográfusok egyetértenek abban, hogy a szlengnek nincs helye az irodalmi nyelvben. Mivel magyarázható az angol nyelvi norma meghatározóinak ennyire erősen elutasító viszonya a szlenghez? Arról van szó, hogy a *szleng* terminus alatt az angol lexikográfiában stilisztikai jellegük és használati körük szempontjából teljesen különböző szavak és kifejezések találhatók. Ilyen módon a különféle szótárakban „szleng” jelzéssel a szavak és kifejezések következő osztályait sorolják fel:

1. A tolvaj nyelvhez tartozó szavak, például: *to chant* (a francia *chanter*-ből) ’agyba-főbe dicséri a lovat eladáskor’ jelentésben²; *cheese* ’jó dolog’ jelentésben³; a *father* és a *fence* szavak ’orgazda’ jelentésben.⁴

² Ilyen jelzettel található ez a szó az egyik legtekintélyesebb angol szótárban (ld. LITTLE–FOWLER–COULSON 1947: I, 291). Érdekes megjegyezni, hogy ezt a szót ’énekel’ alapjelentésben még a középanyol korban vette át az angol nyelv. A mai angolban a *to chant* ezen jelentése csak a

Nyilvánvalóan a zsargonhoz tartozó szavak és kifejezések, amelyeket az angol szótárak a szlenghez sorolnak, más példáiként a következőket idézhetjük: *to fig* 'gyorsan csapásokat mér vkire'; *to hog* 'mohón eltulajdonítja más vagyonát'; *mug* 'száj, grimasz', 'tökfilkó, együgyű'; 'vizsga' jelentésekben és *mug* 'biflázik, erősen készül a vizsgára' jelentésben; *backjump* 'börtönablak' és sok egyéb kifejezés.

2. **K ü l ö n b ö z ő s z a k n y e l v i j e l e n s é g e k**, például: *plunger* (a *to plunge* igéből 'előre nyomul (a rohamban)') 'lovass katoná' (a katonai szókincsből); *length* (tkp. hosszúság) 'a dráma negyvenkét sora' (a színházi szókészletből); *a noser* (a *nose* 'orr' szóból) 'ütés az orra' (a bokszoló szakszókincséből); *to be ploughed* (a *plough* 'eke' szóból) 'megbukik a vizsgán' (az egyetemisták nyelvéből) stb. A különféle szaknyelvi jelenségek bevonásával a szleng kezd differenciálódni. Az angol és az amerikai lexikográfiában feltűnnek a szleng válfajai: katonai szleng, sportszleng, színházi szleng, diákszleng, a parlament szlengje (!), sőt vallási szleng (!!).

3. **S o k t á r s a l g á s i s z ó** (kollokvializmus). Azok a szavak és kifejezések, amelyek csak a közvetlen, nem hivatalos érintkezésekre jellemzőek, — olyan jelenségek, amelyek sok olyan nyelvben megvannak, amelyeknek irodalmi formája hosszú idő alatt fejlődött ki. Ezeknek a szavaknak, amelyek néha szemléletesek, a leggyakrabban emocionális színezetük van. Jellemző rájuk szemantikai határuk mozgékonyasága és a többértelműség. Ezeknek a társalgási szavaknak némelyike csak szűk családi és baráti körben használatos.

A szótárak által a szlenghez sorolt kollokvializmusokra a következő szavak szolgálhatnak például: *chink* — onomatopoetikus eredetű főnév 'készpénz'⁵ jelentésben; *to soapbox* 'gyűlésezik'⁶; *a jolly* (a *jolly* 'kellemes' melléknévből) 'kellemes időtöltés'⁷; *racket* 'piszkos ügy, üzérkedés, spekuláció'; *to learn the*

költői nyelvhasználatban maradt meg, és archaikus szónak számít. Az 'agyba-főbe dicséri a lovat eladásakor' jelentést a *to chant* szó a *to chant a horse* frazeológiai szókapcsolatból nyerte.

³ Ezt a szót a szótár 1818-ra datálja. Az oxfordi szótár szerint ezt a szót az urdu nyelvből vették át (*chiz* 'dolog': LITTLE-FOWLER-COULSON 1947: I, 298).

⁴ Igaz, az oxfordi szótár ezeket a szavakat *tolvajszleng* jelzéssel adja meg. Ugyanakkor nem világos, hogy mi a különbség a *tolvajszleng* és a *cant* terminus között, amelyet a szótár *tolvajzsargon* jelentésben használ.

⁵ Ez a szó, amelyet WEBSTER szótára a szlenghez sorol, a *money* 'pénz' vagy a *cash* 'készpénz' általánosabb megjelölésének szemléletes, társalgási szinonimájának tűnik.

⁶ A *soapbox* 'szappanosláda, amely tribünként szolgált a szerepléskor' főnévből.

⁷ Érdekes ennek a szónak a stilisztikai jellemzése, amelyet J. Galsworthy nyújt „Ez a ház kiadó” című regényében. Winifred egy Profond-hoz írt levélkében *Jolly*-ra hívja őt. Galsworthy így magyarázza a szó használatát: „...mindig közhasználatú szavakat és kifejezéseket igyekezett használni” (*phrases of the day*). — A Galperin idézte rész Szobotka Tibor fordításában a következő: „Winifred változatlanul »jópofának« találta [Profond-t], és kis levélkében üzengetett neki: »Jöjjön el hozzám egy jó kis *dumára*«, mert az eleven élet fuvallatát jelentette az asszonynak az,

ropes (tkp. eligazodik a csomó szálaiban) 'megismeri az összes kijáratot és bejáratot'; *ripping* 'elbűvölő' stb.

Lehetséges, hogy pontosítást igényel e szavaknak társalgási jellegű stilisztikai minősítése is. Meglehet, hogy az emocionális szókincs külön kategóriájába kell őket sorolnunk, ahogyan ezt néhány szovjet nyelvész teszi. Ugyanakkor vitathatatlanak tűnik, hogy ha összekeverjük a nyilvánvalóan zsargonszavakat és kifejezéseket, amelyeket csak „beavatott” személyek szűk köre használ és az élő társalgási nyelv általánosan ismert szavait, az azt jelenti, hogy csak még bonyolultabbá tesszük azt az egyébként is nehéz feladatot, hogy az angol nyelv szótári szókészletét osztályozzuk.

4. A szlenghez sorolnak a l k a l m i k é p z é s e k e t is, amelyek irodalmi asszociációk hatásaként jöttek létre, és amelyek jelentése függ az eredeti fogalommal alkotott jelentésbeli kapcsolataitól. Így például WEBSTER szótára a *Cyrano* szót 'hosszú orr' jelentésben rögzíti, olyan szóként, amely a szlenghez tartozik. Ez a szó *Cyrano de Bergerac* francia költő nevéből képződött, akinek, mint Rostand hasonló című darabjából ismeretes, hosszú orra volt.

5. K é p s z e r ű s z a v a k é s k i f e j e z é s e k . Itt szükséges megkülönböztetni egyrészt a képszerű szaknyelvi kifejezéseket, például *landshark* (tkp. szárazföldi cápa) 'jogász' (az angol tengerészek szaknyelvi kifejezése); *gospel-grinder* 'protestáns lelkész' (tkp. a Biblia rágcsgálója), másrészt az általánosan használt képszerű kifejezéseket, mint a *yes-man* 'hízelgő' vagy a *rubber-neck* (tkp. guminyak) 'bámész, szájtáti, naplopó'.

6. Gyakran szlengnek vélik a szavak olyan szövegösszefüggésbeli jelentéseit is, amelyek különböző stilisztikai kifejezőeszközök (irónia, perifrázis stb.) alkalmazásával keletkeznek. JESPERSEN fentebb idézett írásában például a *nice fellow* 'derék fickó', *beauty* 'szép asszony' szavakat, amelyeket a szövegösszefüggésben eredeti tárgyi-logikai jelentésükkel ellentétesen használnak, szlengnek tekinti. Érdekes, hogy a *social evil* 'a társadalom rákfenéje' eufemisztikus szókapcsolat, amelyet metonimikusan a prostitúció megjelölésére használnak, ugyancsak szlengként szerepel.

7. Végül olyan szavak, amelyek a mai angol nyelv szóképzésének egyik legproduktívabb eszközével (konverzió) jöttek létre, néhány esetben szintén a szlenghez sorolódnak. Például a *sneak* 'besúgó' főnév mellett nincs „szleng” jelzet, de a *to sneak* 'besúg, feljelent' ige, amelyből a *sneak* főnevet képezték, szlengnek számít; a *jolly* melléknév 'kellemes, vidám' jelentésben a szótárak szerint az irodalmi nyelvhasználat szava, de a *to jolly* ige 'felvidít' jelentésben, amelyet ebből a melléknévből képezték, már a szlenghez tartozik.

hogy a mindenkori divatos kifejezéseket használhassa” (John Galsworthy: *A Forsyte-saga*. Ford. Szabó Magda és Szobotka Tibor. Bp., Európa Könyvkiadó, 1970. II, 447. — *A szerk.*)

8. Néha szlengnek tekintik még az abbreviaturákat is. Például a *pro* (a *professional* rövidítése) 'professzionalista, profi' vagy a *props* (a *stage properties*-ből) 'kellék' szavakat a színházi szlenghez sorolják. A *biz* szót (a *business* 'üzlet'-ből képezve) kereskedelmi szlengnek tekintik. A széles körben használt *pub* szót (a *public-house*-ből) 'kocsma' jelentésben szintén tartalmazza néhány szlengszótár.

Az angol nyelv „tisztaságának” dühödt élharcosai néha még az angol irodalmi nyelv megszokott szavait és szó szerkezetét is a szlenghez sorolják. A fentebb említett „The King's English” című munkában szlengnek minősítik a következő szavakat és kifejezéseket: *to run (the show)* 'színre visz (egy darabot)'⁸; *up-to-date* 'modern'; *to tackle (a problem)* 'megold (egy kérdést)'; *on one's own* 'önállóan'; *to corner (a person)* 'sarokba szorít, megszorogat vkit, kicsikarja a beismerést'; *world policy* 'világpolitika'; *frontal attack* 'frontális támadás'; *to exploit* 'kihasznál, kizsákmányol' stb. Az összes ilyen szó és kifejezés az angol szókincs általában használt szavának tűnik. Amennyiben lehet őket stilisztikailag osztályozni, akkor csak az írott irodalmi és a társalgási szavak közötti határvonal mentén helyezhetjük el őket. Ilyen módon a *to run*, *up-to-date*, *to corner* szavaknak enyhe társalgási színezetük van. Teljesen érthetetlennek tűnik az olyan szavak és kifejezések szlenghez sorolása, mint *world policy*, *frontal attack*, *to exploit*. Nyilvánvaló, hogy az idézett mű szerzői hajlanak arra, hogy minden neologizmust, még az írott irodalmi és szaknyelvi jellegűeket is a szlenghez sorolják.

Meg kell említeni, hogy nem minden szótár egységes a stilisztikai minősítésekben; különösen érvényes ez a szlengre. Ebben nem csak az amerikai és az angol szótárak különböznek, de az angolok sem egységesek. Így például a *brass* szót MURRAY szótára 'készpénz' jelentésben szlengnek vagy dialektizmusnak tekinti (1888: I, 1059), WEBSTER amerikai szótára nyelvjárási szónak, ANNANDALE angol szótára pedig társalgási szónak minősíti. A *chink* 'készpénz' szó WEBSTER szótárában szlengnek, MURRAY szótárában (1888: II, 354) társalgási szónak, ANNANDALE szótárában pedig vulgárizmusnak minősül. Az ilyen jellegű példák számát tovább lehetne szaporítani, erre azonban nincs szükség. Ahhoz, hogy meggyőződjünk azon szavak szinte teljesen eltérő megítéléséről, amelyeket bizonyos megfontolásokból a szlenghez soroltak, elegendő, ha veszünk két különböző szótárt és összehasonlítjuk a stilisztikai minősítéseiket.

Érdeemes még egy olyan tényt megemlíteni, amely szintén arról tanúskodik, hogy az angol és az amerikai lexikográfiában a szleng értelmezésének határai igen nehezen határozhatóak meg. A szótárak sok esetben két jelzetet is adnak egy szóhoz, amelyiket a szlenghez sorolnak. Például a „The Shorter Oxford

⁸ A *to run* szónak ez a jelentése még a múlt század közepén rögzült (az USA-ban ez a jelentés a *to run a business* 'ügyet képvisel' kifejezésből jött létre).

English Dictionary”-ban a *fishy* szó ’gyanús, kétes, bizonytalan’ jelentésben „colloq. or slang” azaz „társalgási vagy szleng” jelzettel szerepel; a *rag* szót ’szidalmaz, gyaláz, korhol, ingerel’ jelentésben „dial. and slang” azaz „nyelvjárási és szleng” kategóriába sorolják; a *rig out* ’szépen felöltözik, kiöltözik’ szót WEBSTER szótára „vulg. or slang” azaz „vulgáris vagy szleng” szónak minősíti. Ugyanezt a szót a „The Shorter Oxford English Dictionary” „colloq. or slang” tehát „társalgási vagy szleng” szóként határozza meg. A *filly* ’rosszlány’ szó stilisztikai jellegét a különböző szótárak nem egyformán értelmezik.

Az ingadozás a szavak stilisztikai kategorizálásában, általában véve, teljesen törvényszerű jelenség. A nyelv fejlődik, a nyelvi jelenségek funkcionális területei állandóan érintkeznek, ezért az egyik nyelvi funkcionális terület szavai átkeverülnek egy másikra, és ott asszimilálódnak. Ám már túlságosan széles azon szavak stilisztikai kategóriáinak sávja, amelyekkel a szlenghez tartozó szavak érintkezhetnek. Ezek lehetnek vulgáris kifejezések, társalgási szavak, zsargonhoz tartozó, illetve nyelvjárási kifejezések, szakszavak és egyebek. Természetesen felmerül az a kérdés is, hogy az angol nyelv szókincsének különálló lexikai rétegeként létezik-e egyáltalán a szleng. Ráadásul, ahogy fentebb már utaltam rá, sok szlengnek minősített szó és kifejezés teljesen irodalmi szónak tekinthető, neologizmusnak; ezek a leggyakrabban olyan emocionálisan színezett szavak, amelyeket az a rövid ideje fennálló igény hívott életre, hogy egy tárgynak az adott körülmények között meghatározó jellemzőjét hangsúlyozni kívánják. Ilyen neologizmusok feltűnhetnek a nyelv használatának különböző területein: az irodalmi nyelvben, az élő társalgási nyelvben és a zsargonokban is.

Éppen ezért, mert a *szleng* terminus különböző jelenségeket egyesít, az angol lexikológia ennek a lexikai rétegnek egyik jellemző vonásaként változékonyságát és átmeneti jellegét emeli ki. Érdeemes megjegyezni, hogy a fentebb említett, a szleng zsargon jellegéről szóló állítások ellentmondásosságában néhány kutató a szóalkotás élő példáját látja, a nyelv fejlődésének és tökéletesedésének progresszív jelenségét (ld. például PARTRIDGE 1935, GREENOUGH–KITTRIDGE 1929, BRADLEY 1937). Több angol lexikológus azt állítja, hogy sok szlengszó és -kifejezés bekerült az irodalmi nyelvbe és már nem számít ott idegen elemnek. Az olyan szavakkal együtt, mint *maltout* (nyilvánvalóan a francia *matelot* ’tengerész’-ből), amelyet a 18. század végén a matrózok gúnyneveként használtak, mára azonban teljesen eltűnt, a szlenghez sorolják az olyan szavakat is, mint *kid* (tkp. kecskegida) ’gyerek’; *snob* ’sznob’; *sky-scraper* ’felhőkarcoló’; *sweater* (a *sweat* ’izzadság, veríték’ szóból) ’szvetter, pulóver’ és egyéb szavakat, amelyek elvesztették szleng jellegüket és általánosan használt szóként polgárjogot nyertek az irodalmi nyelvben.

Szükséges szólni arról a különbségről is, amely a szleng megítélésében Angliában és Amerikában megnyilvánul. Az amerikai irodalmi nyelv gyakran használja a tolvajzsargont, a szűken vett szaknyelvi fordulatokat és a véletlenszerű

szóképzéseket. Különösen mértéktelen e tekintetben az amerikai sajtó nyelve, amely nyilvánvalóan demagóg céllal használja a különféle szociális csoportok nyelvi salakját. Az amerikai újságok nyelve ebből a szempontból annyira eltér az angol irodalmi beszéd normájától, hogy mindenfajta lebecsülés nélkül az amerikai angol sajtó nyelvének erős bemocskolásáról beszélhetünk. Angliában az írott nyelvben — éppen ellenkezőleg — erősek a purista irányzatok. Az irodalmi nyelvben, beleértve a sajtó nyelvét is, szinte egyáltalán nem használhatóak azok a szavak és kifejezések, amelyeket nem az irodalmi angol nyelv szókincséhez tartozó egységként tartanak számon. Ezzel kapcsolatban érdekes Swinnerton angol novellista állítása, hogy az angolok szívesen használják az amerikai szlenget a társalgási beszédben, de az írott nyelvben már nem (ld. MCNIGHT 1930: 557).

Az angol nyelvi norma néhány törvényhozójának az a törekvése, hogy védje az irodalmi nyelvet attól, hogy az élő társalgási nyelv szavai és kifejezései oda bekerüljenek, néha azt eredményezi, hogy az új szavak és kifejezések, függetlenül objektív ideológiai vagy stilisztikai értéküktől, sokáig az irodalmi nyelvhasználat határain kívül maradnak.

A szlenghez tartozó szavak és kifejezések fenti elemzése meggyőző bennünket arról, hogy elengedhetetlen ennek a terminusnak a pontosítása. Ez azért is fontos, mert a „szleng” jelzetet gyakran használják a Szovjetunióban kiadott két-nyelvű (angol–orosz és orosz–angol) szótárakban.

A MJULLER professzor által összeállított „Angol–orosz szótár”, amelynek ötödik (javított és kiegészített) kiadása 1955-ben jelent meg, egyáltalán nem különbözteti meg a „sl.” (*szleng*) jelzetet a zsargonról, azonosítva a szlenget a zsargonnal (ld. i. m. 9), a társalgási szavakkal, a szakkifejezésekkel és egyebekkel. Ilyen módon ebben a szótárban „sl.” jelzet alatt szerepelnek a következő szavak: *good-looker* 'szép fiú'; *at-a-boy* 'ügyes, derék fiú' (a *what a boy* 'micsoda legény' kifejezésből); a prosztorecsijéhez tartozó emocionális és képszerű szavak és kifejezések: *by g* 'biz(ony) Isten', *eye-opener* 'egy korty szeszesital reggel' (tkp. szemkinyitó) és mások; *flash-house* 'tolvajok tanyája' — ennek a szónak az angol szótárakban semmilyen jelzete sincs, tehát stilisztikailag semleges; zsargonhoz tartozó kifejezések, például: *flimsy* 'távirat', *moke* 'szamár' és más, tisztán zsargonhoz tartozó szavak; a szakkifejezések, például: *a repeat* 'évismétlő hallgató' (amely főnevet konverzióval a *to repeat* 'ismétel' igéből képezték); *flag wagging* 'zászlójelzés' (tkp. zászlót lenget) — ez katonai terminus; vulgárizmusok, például: *skirt* 'nő, asszony' (tkp. szoknya), *to quench* 'hallgatásra készlet', vkinek befogja a száját' (tkp. elfojtja, elnyomja vkinek a kívánságát) stb.; általánosan használt társalgási szavak, például *double-cross* 'rászed, becsap vkit', *to be in a wax* 'dühöng, őrzöng, felbőszül' és sok más kifejezés.

A „szleng” jelzettel ellátott szavak teljes mennyisége összevetve a teljes szótári címszóanyaggal ebben a szótárban meglehetősen jelentős százalékot tesz

ki. MJULLER szótára sok esetben „felülmúlta” az angol szótárakat a szleng-kifejezések népszerűsítésében. Ebben a szótárban „szleng” jelzettel jelöltek olyan szavakat, mint *pozzy* ’lekvár’; *plonk* ’eldob, pazarol’; *tweaker* ’csúzli’ és egy sor olyan szót, amelyik egyáltalán nem található meg sem a kétkötetes „The Shorter Oxford English Dictionary”-ban, sem WEBSTER nagy szótárában. Természetesen nem nekünk kell megteremtünk az angol lexikográfusok számára a terminológiát. Ez az angol és az amerikai tudósok dolga. De számunkra lényegesnek tűnik VINOGRADOV akadémikus útmutatása arról, hogy szükséges különbséget tenni a különböző társadalmi csoportok intellektuális alkotásának tűnő szavak és azok között a specifikus zsargonszavak között, amelyek beolvadnak a nemzeti nyelvbe és gyakran beszennyezik azt, például: *заложить за галстук* ’nyakal’ (tkp. a nyakkendő mögé dug), *под шефе* ’be van szíva’, *под мухой* ’be van csípve’ (tkp. a légy alatt), *положение хуже губернатского* ’nyakig van a bajban’ (tkp. rosszabb a helyzete, mint a kormányzóé).

Ha a *szleng* megnevezés a szovjet lexikográfia terminusa marad, akkor szükséges meghatározni ennek a fogalomnak a tartalmát, át kell tekinteni azokat a szavakat, amelyek ehhez a réteghez tartoznak, és el kell különíteni azokat a zsargonkifejezésektől⁹, dialektizmusoktól, szakszavaktól és az általánosan használt képszerű szavaktól (mint amilyen a *yes-man* típus). A *szleng* jelölést meg kell hagyni a nyelv szókincsének azon része számára, amely — mivel szemben áll az irodalmi szókészlettel — nem tartalmaz vulgarizmusokat, zsargonkifejezéseket, szakszavakat és dialektizmusokat.

A Külföldi és Nemzeti Szótárak Kiadója által megjelentetett szótárakban ennek a jelzetnek a kritikátlan használata gyakran oda vezet, hogy helytelenül értelmezik azon írók nyelvi stílusának sajátosságait, akiknek műveiben olyan szavak és kifejezések találhatók, amelyeket ezek a szótárak a szlenghez sorolnak. Hiszen ismeretes, hogy az angol és amerikai kritikai realizmus olyan jelentős képviselői, mint Dickens, Thackeray, Galsworthy, Dreiser és mások nemcsak hőseik egyenes beszédében, de a szerzői megjegyzésekben is használnak olyan szavakat és kifejezéseket, amelyeknek a szótárakban „szleng” jelzete van.¹⁰

Természetesen az angol társalgási nyelvben, ahol a szleng különösen erőteljesen fejlődik, nehéz azt pontosan elválasztani a vele határos szakszavak, nyelvjárási szavak és vulgarizmusok rétegétől. Ezek a nehézségek ugyanakkor csupán az említett lexikai rétegek állandó mozgásáról és kölcsönhatásáról tanúskodnak. A határesetek nem kizárják, hanem éppen megerősítik azt a tényt, hogy léteznek szélsőséges esetek. Az angol–oros szótárak összeállítóinak az a

⁹ E lexikai egységek kategóriájának megnevezésére van érvényben a *zsargon* terminus (*jargon* vagy *cant*), amelynek tartalmát a lexikográfia gyakorlata viszonylagos pontossággal határozza meg.

¹⁰ Az ilyen szavakat néha idézőjelbe teszik, ha használatuk újdonsága és feltételekhez kötöttsége különösen érződik rajtuk, vagy ha használatukat elítélendőnek tartják.

feladata, hogy kritikusan tekintsék át a szlenghez tartozó szavakat, és igyekezzenek pontosabban elválasztani az általánosan használt, eleven, új kifejezéseket a nyelvi salaktól, amely beszenyezi az irodalmi angol nyelvet.

Irodalom

- ANDREWS, G. (1809): *A Dictionary of Slang and Cant Languages, Ancient and Modern, as Used by Adam Tylers, Badgers, Bullies, etc. etc.* [Az Adam Tylers, Badgers, Bullies és mások használta régi és a modern szleng és tolvajnyelv szótára]. London.
- ANNANDALE, CH. (1910): *The Concise English Dictionary* [Az angol nyelv kézisztára]. London.
- BRADLEY, H. (1937): *The making of English* [Az angol nyelv létrejötte]. London.
- FOWLER, H. W.–FOWLER, F. G. (1930): *The King's English* [A királyi angol]. Oxford.
- GREENOUGH, J. B.–KITTRIDGE, G. L. (1929): *Words and their ways in English speech* [Az angol beszéd szavai és életük]. New York.
- JESPERSEN, O. (1925): *Mankind, Nation and Individual from a Linguistic Point of View* [Emberiség, nemzet és egyén nyelvészeti szempontból]. Oslo. | A könyv szlengről szóló fejezetének magyar fordítását lásd kötetünk 203–12. lapjain.
- LITTLE, W.–FOWLER, H. W.–COULSON, J. (1947): *The Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles* [Az angol nyelv rövid történeti szótára]. I–II. Harmadik kiadás. Oxford.
- MCNIGHT, G. H. (1930): *Modern English in the Making* [A modern angol nyelv létrejötte]. New York–London.
- MJULLER 1955 = *Англо-русский словарь* [Angol–orosz szótár]. Сост. В. К. МЮЛЛЕР. 5-е изд. Москва.
- MURRAY, J. (1888): *A New English Dictionary on Historical Principles* [Az angol nyelv új történeti szótára]. Szerk. J. A. H. MURRAY. Oxford.
- PARTRIDGE, ERIC (1935): *Slang To-Day and Yesterday* [A szleng ma és tegnap]. London, Routledge and Sons, Ltd.
- ROBERTSON, S. (1945): *The development of modern English* [A modern angol kialakulása]. New York.
- SZUDZILOVSKIJ, G. A. (1954) = СУДЗИЛОВСКИЙ Г. А., *К вопросу о «слэнге» в английской военной лексике. (Специфическая часть эмоционально-окрашенного слоя английской военной лексики).* [Adalékok a szleng kérdéséhez az angol katonai szókészlet alapján. (Az angol katonai szókészlet emocionálisan színezett rétegének specifikus része)]. Автореф. канд. дисс. [Калинин]. | Szudzilovszkij munkája könyvként is megjelent: *Сленг — что это такое? Англо-русский словарь военного сленга* [Mi az a szleng? Angol–orosz katonai szlengszótár]. Москва, Воениздат, 1973.
- Webster's 1955 = *Webster's New International Dictionary of the English Language* [Az angol nyelv új nemzetközi szótára]. Springfield, Mass.

(Fordította Ligeti Ágnes)